दाहोऽतिसारश्च गदाःस्युश्च त्रिदोषजाः। पिडका विविधाकारा मण्डलानि महान्ति च। शोफा महान्तो मृदवो रक्ताःश्यावाश्चलास्तथा। सामान्यं सर्वलूतानामेतदादंशलक्षणम्। विशेषणक्षणं तासां वक्ष्यामि सचिकित्सितम्" इत्युपक्रम्य "आदंशे पिडका ताम्रा कपिलायाः स्थिरा भवेत्। शिरसो गौरवं दाहस्तिमिरं भयमेव च"१०गोविशेषे स्त्री कपिलादानशब्दे विवृतिः। कपिलानां नरश्रेष्ठ। शतस्य फलमश्नुते"भा०व०८३ अ०।"क्षत्रियश्चैव वृत्तस्थो वैश्यः शूद्रोऽथ वा पुनः। यः पिबेत् कपिलाक्षीरं न ततोऽन्योऽस्त्यपुण्यकृत्" प्रा०वि० आप०।"कापिलं यः पिबेच्छूद्रो नरकेण विपच्यते"प्रा०वि०भवि०पु० तत्र शूद्रस्य कपिलाक्षीरपाणं महापातकं तत्पाननिषेधस्तु क्षत्रियवैश्ययोपीति भेदः। ११नदीभेदे स्त्री "कज्जलाचलशैलात्तु पूर्वस्मिन् शुभपर्वतः। शच्या सह पुरा रेमे यत्र शक्रः सुरेश्वरः। तत्पूर्वस्यां महादेवि! नदी कपिलसंज्ञिता। तां च स्नात्वा नरोगङ्गास्नानजं फलमाप्नुयात्" कालिपु० ८१अ० १२कपिलपुष्पायां शिंशपायां स्त्री राजनि०। १३रेणुकाणामगन्धद्रव्ये १४पुण्डरीकदिग्गजस्त्रियाञ्च हारा०१५गृहकन्यायां १६शिंशपामात्रे १७राजनीतौ च स्त्री राजनि०। कपिलवर्णायां स्त्रियां तु टाबेव वर्णवाचित्वेऽपि अनुदात्तत्वाभावात् "नोद्वहेत कपिलां कन्याम्" मनुः कुक्कुरजातिस्त्रियान्तु जातित्वात् ङीष्। कूर्म्मविभागे नैर्ऋतदिक्स्थे १८देशभेदे पु०"नैर्ऋत्यां दिशि देशाः" इत्युपक्रम्य "कपिलनारीमुखानर्त्ताः" इति बृह०सं०। अत्र कपिलनारीमुख इत्येकं नाम इत्यन्ये। [न्विते।

कपिलक त्रि० सौ० कप–इरन् स्वार्थे क रस्य लः। कम्पा-

कपिलकादि पु० पाणिन्युक्ते रकारस्थाने लकारादेशनिमित्ते शब्दगणे स च गणः कपिलक निर्वीलक लोमानि पांशुल काल शुक्ल कपिलिका तर्पिलिका तर्पिलि"। यथा कपिरक+कपिलक एवं निर्वीरक+निर्वीलक इत्यादि।

कपिलद्युति पु०कपिला द्युतिरस्य।१सूर्य्ये शब्दच०। कर्म्म० २कपिलायां द्युती स्त्री।

कपिलद्राक्षा स्त्री कपिला द्राक्षा। द्राक्षाभेदे राजनि०

कपिलद्रुम पु०कर्म्म०। काक्षीनामसुगन्धिहेतुवृक्षे शब्दच०।

कपिलधारा स्त्री कपिलेव शुद्धा धारा यस्याः संज्ञात्वात् "ङापोरिति"पा०ह्रस्वः।१गङ्गायां हेमच०। कपिलानां तदीयदुग्धानां धारा संज्ञायां "ङ्यापोरिति"पा०ह्रस्वः।२कपिलादीनां दुग्धधारायां ३तत्कृते काश्या उत्तरसोमास्थे तीर्थभेदे च उपचारात् तयोरभेदात्। तदाविर्भावादि काशी०६२अ०।"एतस्मिन्नन्तरे प्राप्ता गोलोकात् पञ्च धेनवः। सुनन्दा सुमनाश्चापि सुशीला सुरभिस्तथा। पञ्चमी कपिला चापि सर्व्वाघौघविघट्टिनी। वात्सल्यदृष्ट्या गर्भस्य तासामूधांसि सुस्रुवुः। ववर्षुः पयसां पूरैस्तदूधांसि पयोधराः। धारासारैरविच्छिन्नस्तावद्यावद्ध्रदोऽभवत्। पयःपयोधिरिव स द्वितीयः प्रैक्षि पार्श्वदैः। देवेशसमधिष्ठानात्तत्तीर्थमभवत् परम्। कपिलाह्रद इत्याख्यां चक्रे तस्य महेश्वरः। ततो देवाज्ञया सर्व्वे स्नातास्तत्र दिवौकसः। आविरासुस्ततस्तीर्थादथ दिव्यपितामहाः। तान् दृष्ट्वा ते सुराः सर्व्वे तर्पयाञ्चक्रिरे मुदा। अग्निष्वात्ता बर्हिषद आज्यपाः सोमपास्तथा। इत्याद्यादिव्यपितरस्तृप्ताः शम्भुं व्यजिज्ञपन्। देवदेव! जगन्नाथ! भक्तानामभयप्रद। अस्मिंस्तीर्थे त्वदभ्यासाज्जाता नस्तृप्तिरक्षया। तस्माच्छम्भो! वरं देहि प्रसन्नेनान्तरात्मना। इति दिव्यपितॄणां स श्रुत्वा वाक्यं वृषध्वजः। शृण्वतां सर्वदेवानामिदं वचनमब्रवीत्। सर्वः, सर्वपितॄणां वै परं तृप्तिकरं परम्। श्रीदेवदेवउवाच। शृणु विष्णो! महाबाहो! शृणु त्वं च पितामह!। एतस्मिन् कापिले तीर्थे कापिलेयपयोभृते। ये पिण्डान् निर्वपिष्यन्ति श्रद्धया श्राद्धदा नराः। तेषां पितॄणां सन्तृप्तिर्भविष्यति ममाज्ञया। अन्यं विशेषं वक्ष्यामि महातृप्तिकरं परम्। कुहूसोमसमायोगे दत्तं श्राद्धमिहाक्षयम्। संवर्त्तकाले संप्राप्ते जलराशिजलान्यपि। क्षीयन्ते न क्षयं श्राद्धं याति सोमकुहूकृतम्। अमासोमसमायोगे श्राद्धं यद्यत्र लभ्यते। तीर्थे कापिलधारेऽस्मिन् मयया पुष्करेण किम्। गदाधृक् भगवान् यत्र यत्र त्वं च पितामह!। वृषध्वजोऽस्म्यहं यत्र फल्गुस्तत्र न संशयः। दिव्यान्तरीक्षभौमानि यानि तीर्थानि सर्व्वतः। तान्यत्र निवसिष्यन्ति दर्शे सोमदिनान्विते। कुरुक्षेत्रे नैमिषे च गङ्गासाभरणद्रुमे। ग्रहणे श्राद्धतोयत् स्यात्तत्तीर्थे वार्षभध्वजे। अस्य तीर्थस्य नामानि यानि दिव्यपितामहाः!। तान्यहं कथयिष्यामि भवतां तृप्तिदान्यलम्। मधुस्रवेति प्रथममेषा पुष्करिणी मता। घृतकुल्या ततोज्ञेया ततोऽसौ क्षीरनीरधिः। वृषभध्वजतीर्थञ्च तीर्थं पैतामहं ततः। ततो गदाधराख्यं च पितृतीर्थं ततः परम्। ततः कापिलधारं वै सुधाखनिरियं पुनः। ततः शिवगयाख्यं च ज्ञेयं तीर्थमिदं शुभम्। एतानि दश नामानि तीर्थस्यास्य पितामहा। भवतां तृप्तिकारीणि वि